

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โดยทั่วไป คนส่วนใหญ่มักเข้าใจกันว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่น่าเชื่อถือด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ว่า วิทยาศาสตร์มีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นกลาง ปลอดภัยจากอคติที่จะทำให้สิ่งที่ได้บิดเบือนไปจากความรู้เกี่ยวกับโลกอย่างเป็นอยู่จริง อย่างไรก็ตาม ในทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ ความเข้าใจต่อวิทยาศาสตร์ในแบบข้างต้นเป็นสิ่งที่สามารถโต้แย้งและถกเถียงต่อได้ในหลายแง่มุม หนึ่งในนั้นก็คือปัญหาความเป็นภววิสัยของวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ข้อสงสัยที่ว่าวิทยาศาสตร์สามารถให้ความรู้ที่เป็นภาพสะท้อนของโลกที่อย่างเป็นอยู่ได้จริงหรือไม่

แนวคิดกระแสหลักในปรัชญาวิทยาศาสตร์ในช่วงก่อนกลางศตวรรษที่ 20 เห็นว่าวิทยาศาสตร์สามารถสะท้อนภาพของโลกอย่างเป็นอยู่ โดยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งก็คือ การเชื่อว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์สามารถได้รับการยืนยันหรือปฏิเสธได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเมื่อมีข้อมูลจากการสังเกตมากขึ้น ก็ย่อมหมายความว่าเราจะมีทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องตรงกับโลกที่มันเป็นอยู่มากขึ้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดกระแสหลักในปรัชญาวิทยาศาสตร์นี้ถูกท้าทายและตั้งข้อสงสัยจากข้อเสนอต่างๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการพ่วงมากับทฤษฎีของการสังเกต ที่เสนอไว้ว่าการสังเกตไม่สามารถแยกออกจากทฤษฎีได้ อันทำให้ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจจะยืนยันหรือปฏิเสธได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ตามที่แนวคิดกระแสหลักในปรัชญาวิทยาศาสตร์อ้าง แต่แนวคิดที่เป็นจุดผกผันมากที่สุดซึ่งมีผลให้ปรัชญาวิทยาศาสตร์เกิดแนวทางการศึกษาที่เปลี่ยนไปจากเดิม มาจากข้อเสนอของโทมัส คูห์น (Thomas Kuhn) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติของวิทยาศาสตร์ และแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนในลักษณะที่สะสมเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโลกมากขึ้น แต่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแพราไดม์ ซึ่งเป็นกรอบการมองโลกและการทำงานของสังคมวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่ความเห็นที่ว่าเราไม่อาจสามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีหนึ่งถูกต้อง หรือจริง หรือตรงกับโลก มากกว่าอีกทฤษฎีหนึ่ง

นอกจากนี้ คูห์นยังเสนอให้เข้าใจวิทยาศาสตร์ในฐานะที่เป็นกิจกรรมของชุมชนวิทยาศาสตร์ เนื่องจากวิทยาศาสตร์ไม่ได้มีความเป็นอิสระโดยตัวมันเอง แต่เป็นกระบวนการหาความรู้ที่

ต้องเกิดขึ้นและดำเนินไปในชุมชนวิทยาศาสตร์ และชุมชนนั้นเองก็มีส่วนอย่างมากในการกำหนดทิศทางและความเป็นไปของกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ที่ได้ทำ กำลังทำ และที่จะทำต่อไป ความเข้าใจทั้งสองประการข้างต้นทำให้วิทยาศาสตร์มีฐานะเป็นเพียงกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องนำเราไปสู่ความเป็นจริงของโลกอย่างที่เป็นอยู่ได้

ข้อเสนอของคูห์นมีอิทธิพลต่อแนวคิดที่เรียกว่า "สังคมวิทยาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์" (sociology of scientific knowledge) ซึ่งมุ่งความสนใจไปที่การศึกษาปัจจัยเชิงสังคมที่เข้ามามีบทบาทในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อันนำไปสู่ทัศนคติแบบ strong programme ที่เน้นหนักไปที่การค้นหาสาเหตุหรือปัจจัยเชิงสังคมที่เป็นที่มาของความรู้และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และทำให้มองว่าวิทยาศาสตร์มีฐานะเป็นเพียงความรู้เชิงสังคมแบบหนึ่งเท่านั้น ความเข้าใจเช่นนี้ยิ่งทำให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องที่ห่างไกลจากการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโลกอย่างที่เป็นอยู่มากขึ้นไปอีก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเป็นภววิสัยของวิทยาศาสตร์ในความหมายที่เชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถให้ความรู้ที่เป็นภาพสะท้อนของโลกที่เป็นอยู่เป็นสิ่งที่ไร้สาระและเป็นไปไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีเป้าหมายที่จะศึกษาว่าการเข้าใจวิทยาศาสตร์ในฐานะที่เป็นความรู้เชิงสังคมนั้นมีที่มาอย่างไร พร้อมทั้งจะวิเคราะห์และประเมินว่าความเข้าใจนี้มีผลต่อความเป็นภววิสัยของความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างไรบ้าง โดยในบทที่ 2 ผู้เขียนจะสำรวจความเข้าใจในปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่เริ่มต้นจากรากฐานของแนวคิดกระแสหลักในปรัชญาวิทยาศาสตร์และการท้าทายจากแนวคิดต่างๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการพ่วงมากับทฤษฎีในการสังเกต และข้อเสนอเรื่องการเปลี่ยนแพราโดมของคูห์น จนถึงการพัฒนาไปสู่ทัศนคติแบบ strong programme ที่ทำให้วิทยาศาสตร์ไม่สามารถคงความเป็นภววิสัยได้อีกต่อไป

ในบทที่ 3 ผู้เขียนจะเสนอแนวคิดของเฮเลน ลองจิโน (Helen Longino) ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสามารถถือเป็นตัวแทนแนวคิดที่เชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถคงความเป็นภววิสัยต่อไปได้แม้ว่าจะเป็นความรู้เชิงสังคมก็ตาม โดยผู้เขียนจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทเชิงสังคมในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ตามทัศนะของลองจิโน และข้อเสนอเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเชิงสังคมในการกลั่นกรองอคติส่วนตัวของนักวิทยาศาสตร์ออกไป เพื่อทำให้กระบวนการและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ได้ยังคงมีความเป็นภววิสัยอยู่ได้ ในตอนท้าย ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตถึงความหมายของความเป็นภววิสัยในทัศนะของลองจิโนที่เปลี่ยนไปจากเดิมและจะประเมินข้อเสนอดังกล่าวว่าจะสามารถประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดหรือยังคงมีปัญหาอย่างไรต่อไปอีกบ้าง ในการพยายามรักษาความเป็นภววิสัยให้กับวิทยาศาสตร์ในฐานะที่เป็นความรู้เชิงสังคม

ส่วนในบทที่ 4 จะเป็นการสรุปข้อถกเถียงโดยรวมที่ได้เสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่น่าจะศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. สำรวจแนวความคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ในฐานะความรู้เชิงสังคม
2. วิเคราะห์และประเมินความเป็นภววิสัยของวิทยาศาสตร์ในฐานะความรู้เชิงสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจวิทยาศาสตร์มากขึ้น
2. เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการสำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาในขั้นต่อไป